

І. М. КРАВЕЦЬ**М. М. ОВЧАРУК***Хмельницький національний університет*

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА РОЛЬ ОСВІТИ У ЙОГО ФОРМУВАННІ

Наукові праці МАУП, 2011, вип. 3(30), с. 195–197

Рівень загальної та професійної освіти істотно впливає на формування якісного трудового потенціалу країни. Дослідження основних проблем розвитку освітньої сфери з цієї точки зору дає підстави визначити напрями для зосередження зусиль із підвищення якості трудового потенціалу.

Трудовий потенціал є самостійним об'єктом інновацій, його розвиток є однією з кінцевих цілей реалізації інноваційної соціально орієнтованої моделі ринкової економіки. Формування і реалізація трудового потенціалу, перспективи його розвитку є надзвичайно важливим завданням для подальшого розвитку України в цілому, від вирішення якого залежать не тільки доля вітчизняної економіки та можливості її переходу на інноваційну модель ринкової економіки, а й стабільність соціально-політичного життя країни. Тому на сьогодні ця тема є важливою та актуальною. Вона вже давно назріла, оскільки сучасні тенденції руйнування трудового потенціалу за їх масштабами і глибиною набули такого розмаху, що серйозно загрожують національній безпеці країни, і його оновлення має пріоритетність у вирішенні стратегічних завдань соціально-економічної політики держави.

Дослідженням питань щодо ролі освіти у формуванні трудового потенціалу займалися і продовжують займатися такі вчені, як Е. Лібанова, В. Онікієнко, І. Петрова, О. Грیشнова, Л. Лісогор та багато ін.

Розглянемо роль освіти у формуванні трудового потенціалу, в тому числі з застосуванням аналізу статистичних даних, які належать до цієї проблеми.

Трудовий потенціал України, як і будь-якої іншої країни, є складною соціально-економічною категорією. Це наявна і можлива у майбутньому кількість та якість праці, якою володіє суспільство, колектив організації, індивід при певному рівні розвитку науки і техніки і яка визначається чисельністю працездатного населення, його професійно-освітнім рівнем.

Фундаментом прогресивного розвитку суспільства є зростаючі потреби людини та необхідність їх задоволення, які спонукають людину постійно розвивати й удосконалювати свої трудові якості, що можливо за певних соціально-економічних та екологічних умов. Відтак, з нашої точки зору, трудовий потенціал — це втілення в людині якісних характеристик (природних здібностей, таланту, рівня освіти, кваліфікації, професійного досвіду, стану здоров'я, духовних цінностей), які залучаються або можуть бути залучені до процесу виробництва матеріальних і духовних благ з метою задоволення існуючих і формування нових потреб і цінностей людини, які мають здатність до динамічного розвитку в екологічно чистих умовах життєдіяльності. У цьому випадку під екологічно чистими умовами слід розуміти не тільки збереження екологічної рівноваги у навколишньому природному середовищі, а й безпеку соціально-економічних умов життєдіяльності населення. З переходом від індустріального до інформаційного суспільства в економічній сфері кожної держави зростає роль і значення трудового потенціалу, рівня інтелекту людей, освіти, кваліфікації, здоров'я, культури, підприємливості, творчих та інших їхніх здібностей. За умов побудови соціально-орієнтованої ринкової інноваційної моделі розвитку економіки України перед вітчизняною наукою постає питання якомога повного дослідження трудового потенціалу, особливостей процесу регулювання його трансформації.

Освіта є одним із головних факторів, які впливають на формування трудового потенціалу. Вона охоплює діяльність реально сформованих сус-

пільних інститутів, які здійснюють підготовку молоді до життя на основі здобутих знань у дошкільних дитячих установах, у середніх спеціальних, професійно-технічних і вищих навчальних закладах. Значення освіти в житті людини зростає, і тому вона не може обмежуватися лише періодом навчання. Нагальна потреба в постійному підвищенні рівня знань привела до появи такого цікавого феномену в суспільному житті, як безперервна освіта. Цей процес супроводжується пошуком нових форм і методів навчання, що сприяють правильному формуванню наукового світогляду, більш глибокому розумінню економічних, соціальних змін, що відбуваються.

Поява нових технологій та галузей знань закономірно потребує висококваліфікованих працівників, підготовка яких займає тривалий проміжок часу. Попередня система освіти забезпечувала здобуття знань високої якості, які відповідали потребам розвиненого індустріального суспільства. Однак із прискоренням зміни технологій та необхідності систематичного оновлення знань швидко застаріває найменш мобільна частина змісту освіти. Сучасне постіндустріальне суспільство обумовлює необхідність перегляду не тільки технологій освіти, а й безпосередньо її змісту, уточнення оптимальної структури знань для усіх вікових груп населення [1, 100].

Освіта — це один з найдавніших соціальних інститутів, створення якого викликано потребами суспільства відтворювати і передавати знання, уміння, навички, готувати нові покоління для життя, готувати суб'єктів соціальної дії для вирішення економічних, соціальних, культурних проблем, що стоять перед людством. На думку авторів, особливої уваги потребує сфера дошкільної освіти. Так, із 815 дошкільних закладів Хмельницької області у 2009 р. 36 не працювали через відсутність опалення, електроенергії, водопостачання, 3 — непридатні для цільового використання [2]. У 2009 р. у усіх працюючих дитячих дошкільних закладах виховувалось лише 62,5 % дітей відповідного віку, що негативно впливає на формування якісного трудового потенціалу. Для порівняння у США рівень охоплення дітей дошкільним вихованням у віці 3-х років за останні десятиліття зріс у 3 рази, 4-х років — у 2 рази, практично всі 5-річні діти відвідують дитячі заклади. Подібне ставлення до освіти, у тому числі дошкільної, надання їй пріоритетного фінансування, ресурсного та кадрового забезпечення є характерним для багатьох інших країн як Заходу, так і Сходу. Саме дошкільна освіта, як і належне виховання вдома, формує

підвалини духовності і моральної чистоти у молодого покоління як основи якісного трудового потенціалу регіону в майбутньому. При цьому значну роль у вихованні підростаючого покоління мають відігравати домогосподарства, моральний клімат у сім'ї, можливість доступу до необхідних матеріальних та духовних благ.

Закінчення загальноосвітньої школи стає для молоді людини водночас і моментом вибору майбутнього життєвого шляху, професії, роду занять.

Проблеми у сфері професійної освіти Хмельницької області полягають у:

- 1) зменшенні майже вдвоє чисельності учнів професійно-технічних навчальних закладів, порівняно з чисельністю студентів вищих навчальних закладів III–IV ступеня акредитації. Тобто не готуються у достатній кількості і якості кваліфіковані робітничі кадри, попри найвищу потребу саме в них у сучасній економіці;
- 2) “перевиробництві” фахівців цілого ряду “модних” спеціальностей, роботу для яких сьогодні важко знайти.

Підготовка фахівців на Хмельниччині здійснюється в основному з орієнтацією на потребу населення регіону в здобутті престижної на сьогодні вищої освіти, а не на забезпечення економіки регіону працівниками необхідного професійно-кваліфікаційного рівня. Відтак, трудовий потенціал Хмельниччини зазнає значних деформацій уже на початковій стадії його формування, що негативно впливає на економічне зростання та рівень життя населення регіону.

Одна з головних проблем сучасної освіти в Україні пов'язана з неадекватністю її рівня якості та змісту стратегічній спрямованості розвитку світової цивілізації. Сутність проблеми полягає в тому, що і зміст, і можливості вітчизняної освітньої системи істотно відстають від світових реалій. Глибинна причина такого відставання сфери освіти — тривала економічна криза, згоргання фундаментальних досліджень, наукомістких галузей та виробництва в Україні, руйнація наукових шкіл [3].

Хотілося б зазначити, що головною причиною, яка уповільнює розвиток освіти та професійної підготовки в нашій країні, є низький попит на висококваліфіковану працю, нестабільність економічного розвитку тощо. До найважливіших особливостей оновленої системи освіти слід віднести фундаменталізацію освіти, що дасть змогу значно підвищити її якість; випереджальну та розвиваль-

ну орієнтацію системи освіти; більшу доступність освіти для населення.

Гострою проблемою щодо формування освіти є оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів, яка більш ніж на 80 % морально і фізично застаріла, що істотно впливає на якість підготовки кваліфікованих кадрів.

Отже, основною проблемою, що стоїть на заваді подальшого розвитку трудового потенціалу, є невідповідність сучасної нормативно-правової бази соціально-економічним перетворенням, які відбуваються у державі. На сьогодні стан нормативної бази не сприяє усуненню існуючих на ринку праці диспропорцій — незбалансованості у попиті та пропозиції робочої сили за професійно-кваліфікаційною ознакою; перенасиченості ринку праці окремими професіями, невідповідності якості робочої сили потребам ринку праці. В умовах ринкової економіки одним із суттєвих показників ефективності, що впливає на кінцевий результат економічного та соціального розвитку підприємства, є якісний рівень кваліфікованої робочої сили. Нині професійна підготовка кадрів пе-

ретворюється на один із найважливіших чинників підвищення продуктивності праці, забезпечення випуску конкурентоспроможності на світовому ринку продукції, інтеграції України у світове економічне співтовариство. Є підстави говорити про необхідність формування інноваційної моделі розвитку трудового потенціалу, особливості якої полягають у зосередженні на якісних, а не кількісних показниках робочої сили, забезпеченні відповідності між попитом на працю та її пропозицією, підвищенні гнучкості ринку праці, його відкритості до впровадження нових технологій тощо.

Література

1. Ринок праці та освіта: пошук взаємодії: 36. наук. ст. / За наук. ред. Л. І. Петрової. — К.: Таксон, 2007. — 200 с.
2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Хмельницькій області. — <http://statbrd.ic.km.ua/>
3. Кінах А. Стан та перспективи професійного розвитку трудового потенціалу України // Вища шк. — 2005. — № 2. — С. 5–15.

Існує необхідність формування інноваційної моделі розвитку трудового потенціалу, особливості якої полягають у зосередженні на якісних, а не кількісних показниках робочої сили, забезпеченні відповідності між попитом на працю та її пропозицією, підвищенні гнучкості ринку праці.

Существует необходимость формирования инновационной модели развития трудового потенциала, особенности которой заключаются в сосредоточении на качественных, а не количественных показателях рабочей силы, обеспечении соответствия между спросом на труд и его предложением, повышении гибкости рынка труда.

There is a need for forming an innovative model of labor capacity, features which are to focus on qualitative rather than quantitative indicators of the labor force, to ensure consistency between the demand for labor and its supply, increased labor market flexibility.

Надійшла 2 червня 2011 р.